

27.3. KLO 19.00
MUSIIKKITALO

JOUKO LAIVUORI
CEMBALO

J. S. Bach: Preludeja ja fuugia kokoelmasta
Das wohltemperierte Klavier I

Preludi ja fuuga C-duuri BWV 846

Preludi ja fuuga c-molli BWV 847

Preludi ja fuuga Cis-duuri BWV 848

TOMAS NUÑEZ
SELLO

J. S. Bach: Soolosellosarja nro 2 d-molli BWV 1008

Prelude
Allemande
Courante
Sarabande
Menuet
Gigue

VÄLIIAIKA 10 MIN

TUOMAS LEHTO
SELLO

J. S. Bach: Soolosellosarja nro 3 C-duuri BWV 1009

Preludi
Allemande
Courante
Sarabande
Bourree
Bourree
Gigue

JOUKO LAIVUORI
CEMBALO

J. S. Bach: Preludeja ja fuugia kokoelmasta
Das wohltemperierte Klavier I

Preludi ja fuuga H-duuri BWV 868
Preludi ja fuuga h-molli BWV 869

Johann Sebastian Bach (1685–1750) sai valmiiksi *Das Wohltemperierte Klavierin* ensimmäisen kirjan kaksikymmentäneljä preludia ja fuugaa vuonna 1722. Kokoelma on yksi vaikuttavimpia esimerkkejä hänen pyrkimyksensä järjestää saman otsikon alle ensyklopedinen katsaus jonkin lajityypin eri toteutusmahdollisuuksiin.

Tämä ei tarkoita vain preludin ja fuugan – joka on itsessään barokin fantastisen ja kurittoman sekä ankaran ja säännönmukaisen elementin kontrastoiva pari – säveltämistä kaikissa kromaattisissa sävellajeissa, vaan aikakauden kaikkien tyylipiirteiden ja muotoratkaisujen kartoittamista samaan tapaan kuin valistusajan luonnontieteissä, Isaac Newtonin tai Carl von Linnén järjestelmissä.

Bachille ominainen on myös kokoelman pedagoginen heräte, joka kulkee teoksen läpi valistavana, ohjaavana ja opettavana, rikkautta, vaihtelua ja monialaisuutta korostavana. Tästä kertoo *Das Wohltemperierte Klavier* I:n koko otsikko: *”Hyvävireinen klaveeri eli Preludeja ja fuugia kautta kaikkien koko- ja puolisävelaskeleiden... Hyödyksi ja opiksi musikaaliselle nuorisolle, jolla on oppimishalua sekä erityiseksi ajankuluksi tähän alaan jo perehtyneille laatinut ja valmistanut Johann Sebastian Bach.”*

Preludien ja fuugien ensimmäisen osan aineisto syntyi pitkän ajan kuluessa, osittain jo Bachin Weimarin kaudella 1708–1717. Kuuluisa C-duuri-preludi BWV 846 löytyy myös Anna Magdalena Bachin nuotikirjasta ja kappaletta käytettiin oppimateriaalina kotona. C-duuri-preludi perustuu säännöllisenä pyörivälle sävelkuviolle, jonka toccatamaisuus taittuu improvisatoriseen loppujaksoon. Etydistä ei silti ole kyse: katkeamattoman liikkeen tasapainottaminen ja siihen liittyvän sisäisen rauhan

etsiminen ovat vaativa tehtävä. Preludin virtaviivaisuus ulottuu helisevää kauneutta jatkavaan neljääniseen C-duuri-fuugaan.

C-molli-preludi BWV 847 on C-duuri-preludin raskastekoisempi vastinpari. Sen tuikea ja yksivakainen liike avautuu lopussa fantasiatyylliseksi kadenssiksi. Kolmiääninen ja kolmiteemainen fuuga on määrätietoinen ja konsertoiva. Cis-duuri-preludilla BWV 848 on kepeästi tanssiva luonne; myös rikkaasti rönsyilevä fuuga onkin naamioitu gavotti.

Bachin soolospellosarjoista säilyneet kaksi käsikirjoituskopiota, toinen Anna Magdalena Bachin tekemä ja toinen Bachin oppilaan Johann Peter Kellnerin osapuilleen vuonna 1730 laatima, viittaavat kuitenkin perustellusti Köthenin kauteen 1720-luvun alussa: kumpikaan ei varmaan kopioinut aiwan uunituoretta teosta.

Kaikki soolospellosarjat noudattavat ulkoisesti samaa perusrakennetta, mutta jokaiseen teokseen on haettu omat ja uudet ratkaisut. Sarjojen pohjana on ranskalainen tanssisarja ja kullakin tanssilla on omat tunnuspiirteensä, mutta kokonaisuus on silti enemmän filosofista kuin tanssimusiikkia. Sarjat aloittaa ranskalaistyylinen ja usein vapaatyylinen alkusoitto, *prélude*. Teoksesta toiseen toistuu sama tanssiosien runko: *allemande*, *courante*, *sarabande* ja *gigue*. Näistä *courante* ja *gigue* ovat nopeampia ja siten selvemmin tanssillisia kuin hitaammat ja vapaammin esitetyt *allemande* ja *sarabande*.

Toinen sarja BWV 1008 on d-mollissa ja Preludista lähtien vire on väkevän traaginen. Avausosa on sisäänpäin kääntynyt, tuskainenkin, mutta aina arvokkuuten- sa säilyttävä. *Allemande* on rauhaton, toisinaan äkeäkin, *Courante* impulsiivinen ja haastava, ja *Sarabande* läpitunkemattoman

surullinen. Tuima Gigue käy lopussa päättäväisesti kohtalooan päin. Kuvauksesta käy ilmi barokin ”romanttisuus”, mutta Bachin tunneilmaisu ei ole subjektiivista, vaan kaikille yhteistä.

Loisteliaassa kolmannessa soolosellosarjassa C-duuri BWV 1009 Bach on päässyt hyödyntämään soittimen matalalle ulottuvaa sointia. Tätä demonstroidaan heti aloittavan Preludin ensirepliikissä, ylevästi alaspäin suuntautuvalla asteikkoaiheella. Asteikkoaihe hajoaa pian trioli- ja murtosointukuvioiden liikkeeseen, mutta palaa jälleen lopussa improvisatorisen kadensoivan taitteen jälkeen.

Sarjan kaksi seuraava osaa, Allemande ja Courante, tarttuvat asteikkoimpulssiin ja antavat kumpikin sille omanlaisensa tanssillisen sävyn. Preludin toistuvat nuotit luovat koko teokselle perusvireen, joka tuntuu jatkuvan ja laajentuvan hitaan Sarabanden pariäänissä ja sen mietteläässä, taitavasti moduloidussa teemassa. Galanttien tanssiosien (Bourrée I & II) jälkeen sarjan päättävä Gigue on hilpeä, leikitellen nuottitoillaan, mutta ladaten niihin myös tuikeaa dramatiikkaa.

Bach päättää *Das Wohltemperierte Clavier* I:n H-duuri- ja h-molli-teoksiin BWV 868–869. H-duuri-preludi on lyhyt ja seesteinen kolmiääninen inventio, johon aivan lopussa ilmestyy neljäskin ääni. Myös fuuga on lyhyt ja huolella eritelty, varmaankin valmisteluna kokoelman suurelle päätösnumerolle, h-molli-preludille ja fuugalle.

H-molli-preludia jäsentää tasainen askellus (Andante) ja ankaraan tyyliin nojaava kontrapunktinen jännite, joka tähyää kohti fuugaa. Se käynnistyy raskasmielisellä, kromaattisten intervallien hajauttamalla teemalla, joka kattaa sävelasteikon kaikki kaksiteitoista säveltä.

Jo se kertoo, että edessä on pitkä matka. Kokonaisuudesta ei kuitenkaan kasva goottilaisen katedraalin tapaista moniäänisyyden ylistystä, vaan Bach antaa fuugalle korostetun yksilöllisen sävyn ja tuosen episodeihin myös uutta materiaalia. Oppineisuuden, taitavuuden ja viisauden lisäksi säveltäjä tuntuu kuuntelevan myös sydämen ääntä, joka puhkeaa fuugan lomassa elegiseen lauluun. Viimeisessä duurisoinnussa lopputulos on hyväksytty harvinaisen yksimielisesti.

Antti Häyrynen